

להזרזת נתן

גליון ק"ג (שנה ג') ◊ פרשת לך לך ◊ חודש חשוון שנת תשפ"ד

תורת נתן

פנינים על המועדים
מספרי "להורות נתן"

מעניש אז לוקה ומשלם.

טעם שהאמין שיקיים
הבטחתו

שיח מזהר"ן

פנינים מספר
"שיחות מלוה מלכה"

הגה"ק רבי דוב בעריש וויידענפעלד זי"ע

- אב"ד טשעביץ ובעמח"ס דובב מישרים

- י' מרחשון

דכינא כאשר הדפסתי ספר אחד בעזרת השי"ת, ונכנסתי אל הגאון מטשעביץ זי"ע לתת לו את הספר במתנה, והגאון זי"ע ביקש שלם לי עבור הספר, ואמרתי לו שאני הבאתי את הספר ליתן במתנה גמורה, וכבר אמרו חז"ל (קידושין ז.) דאדם חשוב שקיבל מתנה הרי זה כאילו שהוא נתן לנותן, שכן הנאה מרובה יש לו לנותן, שאותו אדם חשוב קיבל ממנו את מתנתו, וע"כ אותה הנאה שיש לי שלקח את הספר, יהיה במקום תשלומין. והשיב הגאון זי"ע, אה"נ שזה מועיל כמו כסף, אבל זה לא "מזומנים". והכוונה, דאנום לפי ההלכה מקודשת האשה והוי כאילו שקיבלה כסף, מכל מקום בשוק אי אפשר לקנות בכסף זה, ואינו עובר לסוחר.

הויות כי שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד, אמרתי בזה לפרש הפסוק בפרשת השבוע (חיי שרה כג, טו) וישקול אברהם לעפרון ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר וגו'. וצריך ביאור מה ההדגשה שהדגיש הכתוב שהיה זה כסף עובר לסוחר, הלא אם אין הכסף עובר לסוחר א"כ אין בו שום חשיבות. ועיין רש"י שם. ומה חידוש יש כאן. אמנם לזרכינו יש לומר, דהנה אברהם אבינו הרי היה שר חשוב אצלם, כמו שמצינו שאמרו לו (פסוק ו) נשיא אלקים אתה בתוכינו, וע"כ היה עולה על הדעת שאולי בזה שאברהם אבינו לקח את השדה מעפרון במתנה, כמו שביקש עפרון מתחילה לתת לו את השדה חנם אין כסף, א"כ נחשב זה כאילו כבר שילם אברהם לעפרון את הכסף, שהרי קבלת מתנה של אדם חשוב נחשבת כנתינה, וע"כ בא הכתוב לומר, שאותו הכסף שנתן אברהם אבינו לעפרון, היה "עובר לסוחר" דהיינו מזומנים ממש, דמה שקבלת המתנה ע"י אדם חשוב נחשבת לנתינת ממון הרי זה רק לגבי נותן המתנה, שהוא מתכבד שאדם חשוב הסכים לקבל ממנו מתנה, אבל לאחרים אין זה נחשב ממון, וא"כ ממון כזה לא הוי עובר לסוחר, ועל כן קמשמע לן קרא שאברהם אבינו נתן לעפרון ממון ממש שהוא מזומנים עובר לסוחר לכל אדם.

המשך בעמוד הבא

לע"נ

איש חי רב פעלים לתורה וחסד

הרה"ח רבי ישראל מודרבי ב"ר יצחק
ביקסנשפנר ז"ל

איש סודו ונאמנו של רבנו בעל 'להורות
נתן' זי"ע רבות בשנים

נלב"ע ביום רביעי י' במד חשוון תשפ"ד

והאמן בה' וישקבה לו צדקה (ש"י, יל"פ עפ"י דברי האור החיים ז"ל והאמין בה' שהפקיד את הברכה אצל השי"ת, שהקב"ה נאמן לקיים הבטחתו.

וי"ל דהנה קי"ל (שבועות כה.) המבטיח מתנה לעשיר אין ענין דברים כלום. אבל הבטיח מתנה לעני חייב לקיימו מדין צדקה, אולם כל זה במתנה מועטת דסמכא דעתיה, אבל במתנה מרובה דלא סמכא דעתיה לא הוי נדר.

והנה הבטחת הזרע לאברהם, הנה לגבי אברהם מתנה מרובה הוא, אבל לגבי הקב"ה מתנה מועטת כי במה נחשב לו, וא"כ לגבי אברהם לא הוי בגדר צדקה דהא מתנה מרובה הוא, אבל מצד המבטיח הוי מתנה מועטת וממילא דינו כצדקה.

וזה שאמר והאמין בה', שהאמין בהבטחת השי"ת שיקיים דברו, דהא ויחשביה לו צדקה, שלגבי הקב"ה הוא בגדר צדקה, דהוי רק כמתנה מועטת.

איך נלקו המצרים וגם שילמו ביזת מצרים

וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו בקרב גדול (ש"י, יג.) יש לפרש, דהנה קי"ל (מכות ד.) אין אדם לוקה ומשלם, וא"כ תקשי דאיך נלקו המצרים וגם שילמו ביזת מצרים. אלא דזה נאמר רק בב"ד, וכמו שלמדו מקרא (שמות כב, ח) וצ"ע לרש"י ואלהים, משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות, אבל הקב"ה בעצמו יכול לענוש את הרשעים גם במלקות וגם בממון.

וזה שאמר הקב"ה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ופירש"י בעשר מכות, שאני בעצמי אדון אותם במלקות של עשר מכות, ועל כן ואחר כן יצאו ברכוש גדול, דמכיון שאני בעצמי הלקיית אותם, ממילא הם יכולים גם לצאת ברכוש גדול, דכשהקב"ה בעצמו

יפה נדרשת

מן השמים מכוונים זאת, שיהיו הגויים שונאים ומצריים את ישראל - שלא נתערב עמהם

ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה (כ, כג.)

מובא מהגה"ק רבי אברהם שאג זי"ע לפרש הפסוק (לך טו, יג) ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה. דהנה אם בני ישראל היו מתערבים ומתחברים עם המצריים, בודאי שאז היו המצריים מניחים להם ולא היו משעבדים אותם בפיתום וברעמסס, וכל השעבוד והעינוי היה רק בגלל שלא התערבו ולא נטמעו בינותם, כפי שאנו אומרים בהגדה של פסח "מלמד שהיו מצויינים שם", ולזה שעבדו ועינו את בני ישראל בחומר ובלבנים ובעבודה קשה. נמצא שכל העינוי והשעבוד בא להם עקב היותם גרים בארץ מצרים, ולא הסכימו להיות כמותם אזרחים

איך מל את עצמו ג' ימים קודם החג
בפעם היום הנה נמול אברהם (י, טו). בספר כנתנת יוסף להג"ר יוסף משה ברעסלא ז"ל חתן זקני הגאון ר' אברהם ברוידא ז"ל (פ"ל) הקשה עפמ"ש"כ התשב"ץ דמילה שלא בזמנה אסור למול ביום ה' משום דביום השלישי למילה התינוק מסוכן ביותר ודילמא יצטרך לחלל את השבת, א"כ איך מל עצמו אברהם אבינו ג' ימים לפני פסח, דהרי ביום ראשון של פסח באו המלאכים אל אברהם והיה אז יום שלישי למילתו, וא"כ מל עצמו בי"ג בניסן ואסור עיי"ש.

ולענין י"ל בפשיטות, דנהי דאברהם אבינו קיים מצות יו"ט של פסח ולא חיללו, אולם היה רק אינו מצווה ועושה, אבל מצות מילה הרי היתה המצוה היחידית שהוא נתחייב בה, ופשיטא שאין להשהות לקיים מצוה שנתחייב בה בשביל חשש שיצטרך לחלל יו"ט שלא נתחייב בה. ובאמת בלא"ה יש לעיין אם התשב"ץ אמר את דינו גם לענין יו"ט, דשמא רק בשבת יש לחשוש משום שיצטרך לחלל שבת ע"י בישול והבערה דאסור, אבל ביו"ט דמותר לבשל ולהבעיר ליכא חילול.

שוב מצאתי בספר מראית העין להרב חיד"א ז"ל בסופו בקונטרס הליקוטין (דף ק"ל ע"ב בדפוס ירושלים תשי"ך) שכתב ז"ל, נראה דמילה שלא בזמנה קודם יו"ט שיום ה' יו"ט יש להתיר אף לדעת התשב"ץ דלא אסר אלא בשבת, וכן נראה ממ"ש הרב יד אהרן (או"ח סי' של"א) על קושיית הרב ש"ך דלימא דמשכחת לה יו"ט אלא דביו"ט לא אמרו, וכ"כ הרב זכרון יוסף (יו"ד סי' כ"ד), אלא דאח"כ כתב דיש לדחות, עכ"ל מראית העין. ושוב ראיתי בקונטרס הויכוח לזקני החת"ס ז"ל (הנדפס בשו"ת החת"ס ח"ז - הוצאת ירושלים תשל"ב - סי' ד"ן) שהוכיח דלתשב"ץ אסור למול גם בערב יו"ט עיי"ש. וכ"כ בס' פנים יפות (סי"פ לך) עיי"ש.

נשאלתי אם מותר לעשות סעודת ברית מילה וסעודת שבע ברכת להתן ביחד.

תשובה: הנה משום אין מערבין שמחה בשמחה ליכא, וכמבואר בשו"ע או"ח (סימן תקמ"ו ס"ג) דמותר לישא בערב הרגל ולעשות סעודת ברגל, וכתב המג"א שם (ס"ד) הטעם, משום שאין עיקר השמחה אלא תחלת הנישואין, ואף על פי שמשמחין בסעודת הנישואין כל שבעה שרי עיין שם. וגם מבואר שם (סעיף ד') דמותר לעשות ברגל סעודת ברית מילה, ובטו"ז שם (ס"ד) כתב הטעם בשם תוס' מו"ק (ה נ) משום דבמילה ליכא שמחה משום דאיכא צערא דינוקא עיין שם. נמצא בנדון דידן ליכא משום אין מערבין שמחה בשמחה, לא מצד סעודת ברית מילה ולא מצד סעודת שבע ברכות של חתן.

אולם יש לעיין איך לעשות בברכת המזון, דהרי בסעודת חתן אומרים שהשמחה במעונו ואלו בסעודת ברית מילה מבואר בכתובות (ה, א) שלא לומר שהשמחה במעונו משום דטרידי דאית לה צערא דינוקא עיין שם, ומעתה יש להסתפק איך ניעבד כשיטרמי שתי סעודות הללו בהדי הדדי.

ולכאורה יש לומר דזה תליא בכוננת אמרם דטרידי משום צערא דינוקא, האם הכוונה דע"י צערא דינוקא השמחה נעדרת ואין סיבה לשמחה, וא"כ כשהיא גם סעודת חתן שגורמת שמחה שוב שפיר יכול לומר שהשמחה במעונו, או הכוונה דצערא דינוקא גורמת לביטול והפרת השמחה, וממילא אף אם איכא סיבה אחרת לשמחה ובנדון דידן דשמחים בשמחת חתן, מ"מ אין לומר שהשמחה במעונו משום דצערא דינוקא מבטלת וסותרת גם את שמחת החתן.

ג וראיתי להמאירי ז"ל בכתובות (ה נ) שכתב ז"ל, סעודת הבן של ברית מילה אין אומרים בה שהשמחה במעונו משום צערא דינוקא, והשמחה מתבלבלת ליראת צערו של תינוק, ומכאן כתבו קצת גאונים שאף בסעודת חתן שמת אביו של החתן ואמה של הכלה אינו אומר שהשמחה במעונו דהא איכא צערא עכ"ל. ומלבד דהלשון "השמחה מתבלבלת" מורה שצערא דינוקא מבטלת כל שמחה, וממילא אף בדאיכא סעודת חתן מ"מ צערא דינוקא מבטלת גם שמחת סעודת חתן, הנה כן מוכח גם ממה שלמדו הגאונים מכאן שבסעודת חתן שמת אביו אינו אומר שהשמחה במעונו דהא איכא צערא, דלכאורה היה אפשר לחלק, דבשלמא במילה שפיר י"ל דמשום צערא דתנוק אין אומרים שהשמחה במעונו, משום דסיבת השמחה וסיבת הצער אחת היא, והשמחה שיש לו מחמת מצות מילה שבגללה היה סלקא אדעתין שיאמר שהשמחה במעונו, היא עצמה גורמת לו צער, וע"כ יש לנו לומר שפיר שלא לומר שהשמחה במעונו.

משא"כ בחתן שמת לו אביו, הלא השמחה היא בסיבת נישואיו והצער היא בסיבת מיתת אביו, ומנלן דמשום הצער שבסיבת מיתת אביו לא יאמר שהשמחה במעונו על שמחת נישואיו. אלא ודאי דפשוט להגאונים ז"ל, דצערא דינוקא מבטלת ומבלבלת כל שמחה, ולא זו בלבד שמבטלת את השמחה של מצות מילה אלא שמבטלת גם שמחה אחרת, ועל כן פשיטא להו דצערא מיתת אביו מבטלת שמחת נישואיו ואי אפשר לומר שהשמחה במעונו. ומעתה נלמוד דהוא הדין והוא הטעם בנדון דידן, דצערא דינוקא מבטלת שמחת החתן וממילא אין לומר שהשמחה במעונו...

ועוד יש להעיר מדברי הים של שלמה בבא קמא (פרק ז' סימן ל"ז) שכתב ז"ל, וסיום הספר נמי נראה בעיני שהוא סעודת מצוה וכו', ומשום זה היה נראה לברך שהשמחה במעונו בסיום מסכת, דאין לך שמחה יותר לפני הקדוש ברוך הוא אלא שמחה ורינה של תורה וכו', וכן הוריתי פעם אחת הלכה למעשה, ונתבלבל השמחה במהומות גדולות על ידי סיבות קשות, ותליתי הסרחון בי שעברתי על דברי רבותי שלא שמעו מעולם דבר זה, ע"כ לא כתבו אלא בחתונה וכו' אבל במצוה אחרת לא, ובדאי כל דבריהם בקבלה ובסודות פנימיות על כל שיחה ומלה, ואין נתקן דוקא לאותה מצוה ולא לענין אחר, דהא ביום טוב מחוייב להרבות בסעודות ולשמוח ואפ"ה לא מברכין עכ"ל. ומעתה מכיון שאמרו חז"ל שלא לומר שהשמחה במעונו בברית מילה משום צערא דינוקא, מאן מפסי לומר דהיכי דאיכא שמחת חתן בהדיה רשאי לומר שהשמחה במעונו, אולי איכא קפידיא שלא לומר שהשמחה במעונו בברית מילה בשום גוונא, ומי בא בסוד חכמים.

ולכן נלע"ד דהיכי דאיתרמי סעודת חתן וסעודת ברית מילה כאחת יש להמסובים להתחלק לפני ברכת המזון לשני חדרים, ומקום אשר שם בעלי הברית לא יאמרו שהשמחה במעונו ובמקום שהחתן שם יאמרו שהשמחה במעונו, אבל אין לומר שייברכו ביחד ולא יאמרו שהשמחה במעונו, דכיון דחז"ל תקנו שבסעודת חתן יאמרו שהשמחה במעונו אין לבטלו. וזאת העצה היעוצה להתחלק לשני מחנות וכל אחד מתברך בפני עצמו ברכה הראויה לו.

שוב ראיתי במאירי סוכה (כה ב) ז"ל, כל שלא נעשית (הסעודה) בשבילו כגון סעודת מילה שהחתן קרוי לשם אין אומרים שם אפילו שהשמחה במעונו, ויש נוהגין שמאחר שאף בסעודת מילה היה ראוי לאמרו אי לאו משום צערא דינוקא, כל שהחתן [בא] לשם מחזירין אותה לדינה, וכן כתבוהו קצת חכמי האחרונים שבנרונה עכ"ל. וזה דלא כדברנו.

(שו"ת להורות נתן חלק א סימן סב: ועיי"ש עוד באריכות)

המשך "שיח מוהר"ן"

נשעה שאנו יושבים במקום מרוחק מן היישוב, עלתה במחשבה לפני להבין מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ה) הוי גולה למקום תורה. דלכאורה צריך ביאור מדוע צריך לצאת מן העיר כדי ללמוד תורה, הלא יותר טוב ללמוד סמוך לבית, במקום שיש לו כל צרכיו. אלא הכוונה, שבבית יש ללימוד תורה כל מיני מפריעים ומניעים, וכבר אמרו חז"ל (כתובות ק): ישיבת כרכים קשה, אבל במקום מרוחק מן היישוב, ששם אין מפריעים ומניעים, שם אפשר לשבת וללמוד תמיד בהרחבת הדעת. ובאמת אם היתה אפשרות ללמוד בישיבה מחוץ לעיר, בוודאי היתה זאת חשיבות ותועלת גדולה, אבל כידוע דבר זה קשה לעשות, ולכן אע"פ שאנו מתגוררים בעיר רבתי כבני ברק בעיר מלאה חכמים וסופרים, הגם שבעיר גדולה ישנם מפריעים ומניעים ללימוד התורה, מכל מקום צריכים להיות מופשטים מן העיר, ולעסוק רק בלימוד התורה יומם ולילה.

מספרים על הגה"ק בעמח"ס באר שמואל ז"ע מאונסדורף, שהיתה לו ישיבה גדולה במקום מגוריו, ואמרו"ר ז"ע רבי עמרם הי"ד למד אצלו במשך ארבע שנים, והגיעו ללמוד אצלו בחורים מכל קצוות תבל, ואפילו מארה"ב, והיה רגיל לומר לבחורים, שהנה אונסדורף היא עיירה קטנה, ואין בה שווקים ורחובות, וכיון שכן חוץ מללמוד תורה אין מה לעשות בה. ויותר מכן, ליד אונסדורף יש עיר לא גדולה בשם קעזמרק, והיה תקנה בישיבה שם, שבחור שנכנס לקעזמרק

שילחו אותו מהישיבה, זאת משום שהגה"ק מאונסדורף היה מקפיד מאוד שלא לצאת מהישוב הקטן אונסדארף שהוא בבחינת ארבע אמות של הלכה.

סיפור לי אברך אחד שהתגורר בתחילה בירושלים רחוק ממרכז העיר, והיה רוצה לקנות דירה ברחוב גדול במרכז ירושלים, והלך לשאול את כ"ק אדמו"ר הרה"ק מהר"א מבעלזא ז"ע לשמוע את חוות דעתו הקדושה בענין, והרה"ק מבעלזא ז"ע לא ענה לו על השאלה, אלא סיפר לאותו אברך, שהגה"ק מאונסדורף ז"ע היה יושב במקום קטן ושם לימד תורה לתלמידים, והיו מציעים לו משרות רבנות בעיירות גדולות, ולא הסכים ללכת עמהם, ונימוקו עמו שכדי ללמד תלמידים ולהרביץ תורה, זקוקים למקום קטן ומוצנע, משום דישיבת כרכים קשה. והבין אותו אברך שאין דעת הרה"ק מבעלזא ז"ע נוחה שיתגורר ברחוב גדול, אלא עדיף שיתגורר ברחוב קטן, ע"כ המעשה.

ולכאורה מדוע היה צריך הרה"ק מבעלזא ז"ע לספר לו המעשה מהגה"ק מאונסדורף, ולא אמר לו דברים כפשוטם שלא טוב להתגורר ברחוב גדול אשר אנשים בו מרובים. וחשבתי בדעתי, דהנה הרה"ק מבעלזא ז"ע היה מאד זהיר בדיבורו, ועל כן לא רצה לומר בפירוש שלא יתגורר באותו רחוב גדול, כי באותו רחוב גדול דרים הרבה יהודים, ועל כן לא רצה הרה"ק מבעלזא לומר בפירוש שלא ידור שם, כאילו כל אותם דרי רחוב זה מתגוררים במקום לא טוב, ועל כן סיפר לו מעשה הנ"ל שיבין מתוכו שמוטב שיחפש דירה ברחוב קטן.

בענין זה מסופר על אחר מתלמידי ק"ז רבינו עקיבא איגר ז"ע, שהגיע פעם אל הרה"ק מקאצק ז"ע, ובקשו הרה"ק מקאצק שיספר לו מהנהגות רבו הגדול, והתחיל לספר לו כל מיני הנהגות והליכות בקודש שראה אצל רבי עקיבא איגר, ברם עדיין לא היתה דעתו נוחה, עד שאמר לו, שרבי עקיבא איגר, ברגע שהתחיל ללמוד לא הוציא את ראשו מתוך הגמרא במשך כמה שעות, עד שגמר ללמוד, אז נענה הרה"ק מקאצק ואמר, זאת רצייתו לשמוע. הרי שהעיקר הוא ללמוד תורה בהמשך אחד בלי היסח הדעת.

מציעו בחגיגה (ה) באחד המאמוראים שהיה נקרא "בר בי רב דחד יומא" דהיינו שהתגורר בעיר רחוקה ממקום מגוריו רבו, מרחק של שלשה חדשים, והיה הולך שלשה חדשים בדרך בכדי להגיע למקום רבו, ולמד אצלו יום אחד, ומיד חזר לדרכו במשך עוד שלשה חדשים. נמצא דסך הכל למד אצל רבו יום אחד בלבד, ובשביל יום אחד הלך במשך חצי שנה בדרכים. וכנראה מה שלמד אצל רבו במשך אותו היום, נתן לו כח וחיות למשך כל ימות השנה, בזמן שלא שהה במחיצת רבו. כמו כן הגם שאין אנו יכולים ללמוד במשך כל השנה במקום מרוחק מן היישוב, מכל מקום כשאנו יוצאים פעם אחת בשנה למקום מרוחק, צריכים לדעת לנצל יום זה, ולקחת ממנו כח וחיות דקדושה ללימוד התורה במשך כל ימות השנה, כשאנו נמצאים בישיבת כרכים.

(מוצש"ק מברכין כסלו שנת תשס"ג - שיחה לתלמידי הישיבה במושב גבעת יערים)